

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 330.15;330.16:330.34

Аталавей В. Т.

Сумський національний аграрний університет

ПІДХІД ДО ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ НАФТОГАЗОВОГО СЕКТОРУ

У статті розглянуто підхід до оцінки рівня сталого розвитку компаній нафтогазового сектору. Як один з інструментів оцінки рівня сталого розвитку компаній нафтогазового сектору пропонується використовувати політику щодо охорони навколишнього середовища, здоров'я та безпеки (НСЕЗБ). Рівень застосування цієї політики може слугувати для оцінки рівня сталого розвитку компаній, оскільки саме на цих трьох складниках базується сталий розвиток компаній нафтогазового сектору. Визначено проблемні питання політики НСЕЗБ компаній нафтогазового сектору і запропоновано відповідні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: політика у сфері охорони навколишнього середовища, здоров'я та безпеки, сталий розвиток, нафтогазовий сектор, екологічний менеджмент.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток продуктивних сил, обмежені ресурси, недостатні обмежувальні заходи щодо обмеження впливу людини сприяли швидкому поширенню і прискоренню розроблення заходів щодо сталого розвитку. Хоча концепція сталого розвитку поширюється на всі сектори економіки, як довів світовий досвід, найбільше уваги приділяється саме нафтогазовому сектору.

Ми вважаємо, що термін «сталий розвиток» у нафтогазовій галузі не слід розуміти прямо в лінгвістичному сенсі як забезпечення «неперервності» виробництва нафти та газу. Хоча в широкому розумінні термін «сталий розвиток» означає стійкість існування людини шляхом ретельного збалансування соціального, економічного та екологічного капіталу в мінливому світі. Роль нафтогазової промисловості у стійкому розвитку повинна полягати у задоволенні потреб глобального суспільства у нафті і газі за розумною ціною, безпечно і з мінімальним впливом на навколишнє середовище до того часу, поки не будуть широко доступні альтернативні джерела енергії.

Однак однією з основних проблем, що стосуються сталого розвитку у нафтогазовому секторі, на нашу думку, є оцінка сталого розвитку компаній. Часто задекларовані наміри не відповідають тому, що відбувається на рівні конкретних дій і конкретних операцій, тому актуальності набуває питання щодо оцінки рівня сталого розвитку нафтогазових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях з обраної теми можна відзначити кілька течій аналізу. По-перше, ціла низка авторів підкреслює той аспект, що необхідно збільшувати соціальну відповідальність бізнесу [1; 2; 6; 7]. Так, Н. Абдулай визнає, що «оскільки нафтогазові ресурси вичерпні, то будь-яка стратегія забезпечення сталого розвитку нафтогазової промисловості має зосереджуватися на розвитку інфраструктури та суттєвій трансформації життя громадян через якість освіти, охороні здоров'я та створення робочих місць» [1, с. 115].

Друга група авторів усе ще звертається до визначення сталого розвитку взагалі й що стосується сталого розвитку в нафтогазовому секторі зокрема [5; 9; 10]. Так, Р. Воз підкреслює, що, напевне, не буде єдиної відповіді на питання, що

таке «сталий розвиток». Натомість має бути вироблене поняття, яке зможе добре служити у різних ситуаціях і в різних контекстах. Однак найважливіше, щоб визначення «можна було застосовувати на практиці, застосовуючи відповідну метрику та індикатори прогресу на шляху до стійкості» [10, с. 339].

М. Валенте присвятив своє дослідження двом взаємозалежним питанням: 1) як можна визначити, що компанія прийняла на озброєння та використовує парадигму сталого розвитку; 2) що пояснює прийняття компанією цієї парадигми [12].

М. Валенте вслід за деякими іншими авторами віддає перевагу терміну «сталоцентризм» (sustaincentrism), яке визначається як приписування однакової цінності і рівне положення соціальної, екологічної та економічної систем [12].

Третя група авторів підкреслює важливість і необхідність зовнішніх зв'язків фірм із зацікавленими сторонами як складник сталого розвитку компаній галузі [3; 4; 7; 11]. Так, Р. Арскот зазначає, що нафтогазова галузь досягла значного прогресу в останні кілька десятиріч у сфері соціальної відповідальності, безпеки і захисту навколишнього середовища. Автор зазначає, що «успіх програм соціальної відповідальності залежить від ступеня корпоративної відданості та ефективності партнерських відносин із зацікавленими сторонами» [3, с. 4]. Це питання є дуже складним, і навички, необхідні в найближчі десятиліття, вийдуть за межі технічних рішень і включатимуть у себе здатність слухати та вести переговори з широким колом партнерів, включаючи уряди, громадські організації та NGO [3].

Незважаючи на попередні розробки, які охоплюють широке коло питань, усе ще недостатньо вирішеними є питання оцінки того, як риторика перетворюється на практику. Іншими словами, актуальним залишається питання оцінки рівня підходу компаній нафтогазового сектору до сталого розвитку.

Мета статті полягає у розробленні підходу до оцінки рівня сталого розвитку компаній нафтогазового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття сталого розвитку хоча й обговорюється у науковій літературі більше ніж півстоліття,

Таблиця 1

Основні аспекти НСЕЗБ менеджменту та проблемні аспекти сталого розвитку компаній нафтогазової галузі України

НСЕЗБ менеджмент	Проблемні аспекти
Екологічний менеджмент	Управління небезпечними та безпечними відходами
	Управління викидами в атмосферу
	Виливи
Управління охороною здоров'я	Гігієнічний моніторинг у промисловості
Безпека	Управління безпекою
	Енергетика та проблеми управління процесами
	Підготовка робочої сили
	Травми та інциденти на робочий місця

однак по-справжньому насіння, закладене попередніми дослідниками дало свої плоди, коли питання сталого розвитку були включені до повістки дня ООН.

Так, 25 вересня 2015 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла «Порядок денний для сталого розвитку до 2030 року», який спрямований на встановлення глобального консенсусу протягом наступних 15 років. 17 цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals (SDGs) (ЦСР) спрямовані на вирішення важливих економічних, соціальних та екологічних проблем у світі. Очікується, що країни – члени ООН використовуватимуть ЦСР для формування свого порядку денного розвитку. Сильні сподівання також покладаються на приватний сектор, який має відігравати важливу роль у досягненні цих цілей. ЦСР спрямовані на розширення восьми цілей Millennium Development Goals (MDGs) цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ).

Необхідно зазначити, що діяльність нафтогазової промисловості потенційно можуть мати як негативні, так і позитивні наслідки для різних сфер, що їх охоплюють ЦСР, включаючи громади, екосистеми та економіку.

Нафтогазова індустрія сприяє сталому розвитку в кількох напрямках. По-перше, нафтогазова індустрія створює прямі і непрямі робочі місця. По-друге, дає доступ до енергії, що забезпечує економічну активність та соціальний розвиток. По-третє, нафтогазова індустрія є значним платником податків та інших обов'язкових платежів, що дають ресурс урядам країн для здійснення своїх функцій, у тому числі й у напрямі сталого розвитку. Наступним позитивним внеском нафтогазової індустрії у напрямі сталого розвитку є те, що часто передові технології та продукти створюються саме в ній завдяки значним грошовим потокам і серйозній конкуренції за ресурси, у тому числі за важкодоступні ресурси.

Нафтогазові компанії інвестують у довгостроковий соціальний та економічний розвиток громад, де вони оперують, і відповідальні компанії намагаються чітко управляти впливом, який здійснюють на навколишнє середовище, здоров'я, безпеку і права людини.

Проте сьогодні ще є багато потенціалу зробити ще більше в напрямі пом'якшення впливу нафтогазової індустрії на виконання ЦСР. Серед найбільших викликів для галузі є екологічний вплив галузі на біорізноманіття та зміну клімату і пов'язана із цим шкода для суспільства.

Важливо усвідомлювати, що компаніями застосовуються різноманітні механізми контролю для пом'якшення впливу проблем і зменшення їх частоти. Основним наміром компаній є усунення корінних причин цих питань, що виникають, та мінімізація впливу на людей шкідливих джерел.

На нашу думку, оцінка зрілості зусиль компанії найкраще можна здійснити, якщо проаналізувати наміри, що озвучуються компаніями, та їх реальні дії. Зокрема, гарним непрямым показником останніх може бути політика та її застосування в галузі (НСЕЗБ).

У табл. 1 нами наведено короткий огляд основних напрямів, через які зазнає шкоди нафтогазовий сектор. Ці значні проблеми включають викиди в атмосферу, безпеку процесів, захист навколишнього середовища та персоналу, а також сталий розвиток.

Через ці проблемні аспекти підприємства галузі змушені витрачати значні кошти на їх вирішення. Наприклад, для боротьби з розливами нафти, що його допустила компанія Weatherford, вона виплатила близько 67 млн. доларів США на рекультиваційні заходи і 2 500 доларів США – як штрафи за невідповідність екологічним нормам у Росії [8].

Крім того, саме безпека процесів часто зазначається як основна проблема. Так, British Petroleum після катастрофічної аварії у Мексиканському заливі призупинила 28.11.2012 усі свої процеси через це.

Компаніями застосовуються різні елементи контролю для пом'якшення впливу зазначених проблем та зменшення частоти їх проявів.

Важливо підкреслити, що людський компонент є невід'ємною частиною операцій у нафтогазовому секторі, тому такий компонент, як навчання та підвищення компетентності працівників, завжди посідає провідне місце і наголошується компаніями. Крім того, медичні перевірки, моніторинг робочого місця, а також обізнаність – це ті елементи контролю, що використовуються багатьма компаніями і для запобігання професійним захворюванням.

Через інтенсивні викиди в повітря від нафтогазової індустрії у прагненні їх зменшити компанії змінюють технології виробництва. Як приклад такої зміни можна вказати на те, що більшість компаній переходить від процесів безпосереднього спалювання до технологій спалювання на замовлення.

Слід також підкреслити, що компанії, які потенційно можуть завдати значної шкоди для навколишнього середовища, значно підвищують до себе стандарти і дотримуються стандартів значно вищих, аніж ті, що мають низький ризик значних забруднень. Компанії намагаються вести свою діяльність максимально за високими стандартами, адже кожна невдало прорахована дія може призвести до великої катастрофи.

Ми вважаємо, що практичним підтвердженням дій компаній може бути політика щодо охорони навколишнього середовища, безпеки персоналу і безпеки операцій, те, що називається в англійській літературі «EHS-політика», і яку ми позначаємо як НСЕЗБ-політика. Політика НСЕЗБ є одним із небагатьох інструментів тримати компаній підзвітними. Водночас індикатор чесності і відданості компанії цілям є порівняння закладених показників і положень у політику і рівень їх дотримання.

У табл. 2 розглянуто основні проблеми менеджменту НСЕЗБ та їх відповідне рішення у нафтогазовому секторі України.

Основні проблеми менеджменту НСЕЗБ та їх відповідне рішення у нафтогазовому секторі

НСЕЗБ	Питання	Напрями контролю
Навколишнє середовище	Управління безпечними та небезпечними відходами	Щомісячний план аналізу відходів;
		Інспекції та перевірки
		Навчання персоналу
	Управління викидами в атмосферу	Усунути процеси неперервного спалювання та замінити їх на спалювання на потребу
		Встановлення механізмів контролю, які фіксують CO ₂ та викиди діоксиду сірки
	Виливи	Зберігання хімічних речовин без утрат для одержувачів Надання можливості вторинного утримання для танків та одержувачів
Здоров'я	Гігієнічний моніторинг	Базовий огляд промислової гігієни для всіх видів діяльності. Визначення безпечності робочого місця
		Обов'язкова щорічна медична перевірка або після відновлення роботи після аварії
		Моніторинг та контроль робочих умов (шум, тепло тощо)
		Поінформованість працівників щодо конкретних проблем зі здоров'ям, що виникають або можуть виникати в результаті кожного із процесів
		Використання засобів індивідуального захисту
Безпека	Виробничі травми та інциденти	Автоматизація вкрай небезпечних завдань
		Облаштування бар'єрів безпеки на небезпечних ділянках процесів
		Обмеження доступу до небезпечних зон для неосновних або несанкціонованих працівників
		Навчання та здійснення нагляду за працівниками
		Використання засобів індивідуального захисту
	Навчання працівників	Планування та розроблення навчальної програми, яка включала б у навчання всіх працівників
		Впровадження програми оцінки компетентності, яка б оцінювала за інших рівних умов, ефективність тренувань різними методами (спостереження, симуляція, письмова оцінка та ін.)
	Енергетика та управління процесами (проблеми безпеки процесів)	Застосування безпечних систем
		Програма контролю над вимкненням від струму інструментів, машин та приладів у неробочі часи

Висновки. Термін «сталий розвиток» у нафтогазовій галузі не слід розуміти прямо у лінгвістичному сенсі як забезпечення «неперервності» виробництва нафти та газу у вічність. Хоча в широкому розумінні термін «сталий розвиток» означає стійкість існування людини шляхом ретельною збалансування соціального, економічного та екологічного капіталу в мінливому світі. Роль нафтогазової промисловості у стійкому розвитку повинна полягати у задоволенні потреб глобального суспільства в нафті та газі за розумною ціною, безпечно і з мінімальним впливом на навколишнє середовище до того часу, поки не будуть широко доступні альтернативні джерела енергії.

Для оцінки рівня сталого розвитку компаній нафтогазового сектору пропонуємо використовувати оцінку менеджменту політики НСЕЗБ. Практичним підтвердженням дій компаній може бути політика щодо охорони навколишнього середовища, безпеки персоналу і безпеки операцій, те, що називається в англійській літературі «EHS-політика». Політика НСЕЗБ є одним із небагатьох інструментів тримати компанію підзвітними. Водночас індикатором чесності й відданості компанії цілям є порівняння закладених показників і положень у політику і рівень їх дотримання. Політика НСЕЗБ включає три широкі сфери: охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я і безпеку, в які включено сім питань. У статті пропонуються напрями вирішення цих проблем.

Список використаних джерел:

1. Abdulai N. Ways to Achieve Sustainable Development in the Oil and Gas in Ghana // International Journal of ICT and Management. – 2013. – Vol. 1, Issue 2. – P. 107–116.
2. Anis M.D., Siddiqui T.Z. Issues Impacting Sustainability in the Oil and Gas Industry // Journal of Management and Sustainability. – 2015. – Vol. 5. – № 4.
3. Arscott L. Sustainable Development in the Oil and Gas Industry // Journal of Energy Resources Technology. – 2004. – Vol. 126/1.
4. Barkemeyer R., Holt D., Preuss L., Tsang S. What happened to the 'Development' in Sustainable Development? Business guidelines two decades after Brundtland // Sustainable Development. – 2014. – Vol. 22(1). – P. 15–32.
5. Flavio Hourneaux Junior, Barbara Galleli, Dolores Gallardo-Vázquez, M. Isabel Sánchez-Hernández Strategic aspects in sustainability reporting in oil & gas industry: The comparative case-study of Brazilian Petrobras and Spanish Repsol // Ecological Indicators. – 2017. – Vol. 72. – P. 203–214.
6. Mapping the Oil and Gas industry to the Sustainable Development Goals: An Atlas. – UNDP. – 19 Jul 2017.
7. Matthew S. Bach Is the Oil and Gas Industry Serious About Climate Action? // Environment: Science and Policy for Sustainable Development. – 2017. – Vol. 59. – P. 4–15.
8. Schneider J., Ghetas S., Merdaci N., Brown M., Martyniuk J., Alshehri W. and Trojan A. Towards Sustainability in the Oil and Gas Sector: Benchmarking of Environmental, Health, and Safety Efforts // Journal of Environmental Sustainability. – 2013. – Vol. 3. – Iss. 3. – Article 6.
9. Valente M. Theorizing firm adoption of sustaincentrism. Organisational // Studies. – 2012. – № 33(4). – P. 563–591.
10. Vos R.O. Defining sustainability: a conceptual Orientation // Journal of Chemical Technology and Biotechnology. – 2007. – Vol. 82(4). – P. 334–339.
11. Zadek S. Responsible competitiveness: reshaping global markets through responsible business practices. // Corporate Governance. – 2006. – Vol. 6(4). – P. 334–348.

Аталавей В.Т.

Сумський національний аграрний університет

ПОДХОД К ОЦЕНКЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КОМПАНИЙ НЕФТЕГАЗОВОГО СЕКТОРА

Резюме

В статье рассмотрен подход к оценке уровня устойчивого развития компаний нефтегазового сектора. Одним из инструментов оценки уровня устойчивого развития компаний нефтегазового сектора предлагается использовать политику по охране окружающей среды, здоровья и безопасности (НСЕЗБ). Уровень применения этой политики может служить для оценки уровня устойчивого развития компаний, поскольку именно на этих трех составляющих базируется устойчивое развитие компаний нефтегазового сектора. Определены проблемные вопросы политики НСЕЗБ компаний нефтегазового сектора и предлагаются соответствующие пути их решения.

Ключевые слова: политика в области охраны окружающей среды, здоровья и безопасности, устойчивое развитие, нефтегазовый сектор, экологический менеджмент.

Atalawei W.T.

Sumy National Agrarian University

APPROACH TO THE ASSESSMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF OIL AND GAS SECTOR COMPANIES

Summary

In the article an approach to assessing the level of sustainable development of companies in the oil and gas sector is given. As one of the instruments for assessing the level of sustainable development of companies in the oil and gas sector, it is proposed to use the Environmental, Health and Safety Policy (EHS). The level of application of this policy can serve as a proxy for assessing the level of sustainable development of companies, because these three components are crucial for the sustainable development of companies in the oil and gas sector. The challenging issues of the EHS policies of the oil and gas sector companies are identified and appropriate ways of their solution are proposed.

Keywords: environmental health and safety policy, sustainable development, oil and gas sector, ecological management.

УДК 65.014.1

Біловол Р. І.

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКУ

У статті визначено підходи теоретиків і практиків до сутності поняття «соціально-економічний розвиток» підприємства. Досліджено зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на регулювання соціально-економічного розвитку підприємства, та систематизовано цілі, закономірності й принципи управління соціально-економічним розвитком. Деталізовано етапи процесу управління соціально-економічним розвитком підприємств.

Ключові слова: підприємство, управління, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Розвиток є важливою передумовою ефективності функціонування підприємств, суттєвою перевагою у конкурентній боротьбі та запорукою успіху, а ринкове середовище його функціонування є відображенням стану та динаміки економічних та соціальних процесів на підприємстві і держави у цілому.

Реалії української економіки ефективного господарювання визначають взаємодію господарюючого суб'єкта з його соціальним середовищем. Віддається перевага гуманістичному підходу в управлінні, зростає роль соціальної відповідальності підприємств, що створюють перспективи розвитку окремим підприємствам, галузям та суспільству в цілому. Розвиток відображає кореляційну залежність між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем країни та її господарюючих суб'єктів. Під цим терміном розуміють процес трансформації відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення країни.

Соціально-економічний розвиток підприємства – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, а періоди прогресу змінюються періодами регресу. Політичні і військові потрясіння, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи можуть призупинити розвиток економіки будь-якого підприємства, відкинути його на кілька десятиліть назад, а іноді призвести й до остаточної загибелі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясуванню сутності соціально-економічного розвитку підприємств присвятили свої праці такі вчені, як: О.В. Амелницька, І.О. Богатирьов, О.О. Бичков, І.П. Булеев, В.О. Василенко, І.Є. Ворожейкін, В.А. Гавриленко, О.С. Галушко, Л.С. Запасна, М.О. Кизим, І.В. Кононенко, О.В. Лепьохін, І.О. Лепьохіна, Ю.В. Макогон, Т.Б. Надгонка, О.Ф. Новікова, О.О. Орлов, Л.Г. Олейнікова, Ю.С. Погорелов, О.І. Пушкар, І.В. Тюха, Л.Г. Червова, А.В. Череп, М.Г. Чумаченько та ін.